

พัฒนาการกำเนิดพระเครื่องในประเทศไทย:
วิเคราะห์จุดเปลี่ยนแนวคิดและความเชื่อ
การสร้างพระเครื่องในสมัยกรุงศรีอยุธยา

**Development of the Origin of Buddha Amulets
in Thailand: Analyzing the Turning Point of Ideas
and Beliefs in the Creation of Buddha Amulets
in the Ayutthaya Period**

ศุภสิณี รัตตะคุ* และภัททิดา แรงทน**

Supasinee RATTACU, and Phatthida RAENGTHON

* ** ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา DCI

* ** DCI Center for Buddhist Studies, Thailand

ตอบรับบทความ (Received) : 19 พ.ย. 2566

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 21 ม.ค. 2567

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 7 ม.ค. 2567

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 8 ก.พ. 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอพัฒนาการกำเนิดพระเครื่องในประเทศไทยโดยศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและความเชื่อการสร้างพระเครื่องในสมัยกรุงศรีอยุธยา พบว่าพระเครื่องในปัจจุบันมีพัฒนาการมาจากพระพิมพ์ในอินเดียกระทั่งแพร่หลายมาสู่สุวรรณภูมิ หลังจากนั้นเริ่มมีการพัฒนาแนวคิดและความเชื่อการสร้างพระพิมพ์ไปใช้ในลักษณะเครื่องรางของขลังตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ซึ่งมีหลักฐานแสดงให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนแนวคิดการสร้างแตกต่างไปจากยุคก่อนเมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางเป็นช่วงที่ต้องทำศึกสงครามกับอาณาจักรโดยรอบพบว่า มีแนวคิดการสร้างพระเครื่องเพื่อใช้ในการศึกสงคราม เพราะเชื่อในอำนาจพุทธคุณและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ว่าจะเป็นเกราะคุ้มครองให้แคล้วคลาดปลอดภัย มีชัยชนะเหนือศัตรูหมู่มาร กระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมีพัฒนาการมวลสารและเขียนเลขยันต์บนหลังพระเครื่อง โดยเน้นยันต์ทางด้านทรวด มหาอุด คงกระพันชาตรี รูปแบบพุทธศิลป์ได้พัฒนามาเป็นอัตลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาเอง มีพิธีปลุกเสกบรรจุคาถาอาคมอันเป็นต้นแบบการสร้างพระเครื่องที่มีพัฒนาการสืบทอดกันเรื่อยมาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: จุดเปลี่ยน แนวคิดและความเชื่อ พระเครื่อง พระพิมพ์
กรุงศรีอยุธยา

Abstract

This article presents the development of the origin of Buddha amulets in Thailand by studying and analyzing the concepts and beliefs of Buddha amulets creation in the Ayutthaya period. It was found that

current Buddha amulets have evolved from Buddhist votive tablets from India until they spread to Suvarnabhumi. After that, the concept and belief of creating Buddhist votive tablets began to be developed to be used as amulets since the early Ayutthaya period, which has evidence showing the turning point of the concept of creation being different from the previous era. Evidence indicates a notable shift in the creation concept during the middle Ayutthaya period, marked by regional conflicts. In response to the turbulent times and warfare with surrounding kingdoms, the idea emerged to create amulets for protective purposes. Believing in the potency of Buddha's power and sacred rituals, these amulets were perceived as shields, ensuring the safety of individuals and securing victory over both human enemies and malevolent forces. Towards the era's conclusion, there was a progression in materials used and the practice of inscribing yantra on the back of Buddha amulets, emphasizing their durability, Maha-ud, and Kongkrabhanchatri. The development of Buddhist art during this period contributed to the distinctive identity of Ayutthaya. A consecration ceremony, featuring magical spells, is highlighted as a model for crafting Buddha amulets, a tradition passed down through generations to the present day.

Keywords: Turning Point, Concepts and Beliefs, Buddha Amulets, Buddhist Votive Tablets, Ayutthaya

1. บทนำ

เป็นที่ทราบกันแล้วว่า พระเครื่องในเมืองไทยนั้นมีพัฒนาการมาจาก “พระพิมพ์” หมายถึง พระพุทธรูป หรือรูปเคารพในพระพุทธศาสนา มีขนาดเล็ก สร้างขึ้นตามแบบแม่พิมพ์ด้วยมวลสารและวัสดุต่าง ๆ ซึ่งกำเนิดมาจากประเทศอินเดียแล้วได้เผยแพร่มายังดินแดนสุวรรณภูมิพร้อมกับพระพุทธศาสนา นักโบราณคดีได้สันนิษฐานว่า แรกเริ่มเมื่อคลื่นพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายจากอินเดียเข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ ภูมิภาคพร้อมด้วยช่างพุทธศิลป์เข้ามาประกาศพระพุทธศาสนาโดยได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์แคว้นต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิ ได้นำพระพุทธรูปขนาดเล็กเข้ามาและใช้เป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับช่วยในการประกาศศาสนาด้วยประเพณีการสร้างพระพิมพ์จึงได้ถูกนำมาเผยแพร่เช่นกัน¹ จากหลักฐานทางด้านโบราณคดีพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีพระพิมพ์กรุโบราณจำนวนมากและมีความหลากหลายที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการขุดพบพระพิมพ์ที่ทำด้วยวัสดุที่มีความหลากหลาย มีลวดลายพุทธศิลป์ที่งดงาม และยังพบศาสนวัตถุอื่น ๆ อีกจำนวนมาก อันมีมูลค่ามหาศาล สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ในยุคนั้น นอกเหนือจากกรุวัดราชบูรณะที่สร้างในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนต้นแล้วยังพบว่า มีพระพิมพ์อีกหลายรูปทรงจากกรุอื่น ๆ ในจารึกหลักฐานสมัยกรุงศรีอยุธยาได้บอกเล่ามูลเหตุแห่งการสร้างพระพิมพ์ในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป และมีหลักฐานกล่าวถึงพิธีพุทธาภิเษกพระพิมพ์เพื่อหวังผลทางด้านพุทธคุณในลักษณะเครื่องรางของขลังเกิดขึ้นชัดเจนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง อันเป็นช่วงเวลาแห่งการศึกสงครามรอบด้าน ภายหลังต่อมาบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะมั่นคงจึงได้เริ่มมีการพัฒนาพุทธศิลป์ให้เป็นแบบของตนเอง ช่วงยุคปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัดเจน คือ พระพุทธเจ้าทรงเครื่องอย่างพระมหากษัตริย์ และประทับอยู่ในอิริยาบถต่าง ๆ

¹ จิตร บัวบุศย์, *ประวัติย่อพระพิมพ์ในประเทศไทย* (พระนคร: อัมพลพิทยา, 2514), 27.

ผู้เขียนเห็นว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นยุคแรกเริ่มมีแนวคิดการสร้างพระพิมพ์มาใช้ในการลักษณะเดียวกับเครื่องรางของขลังกระทั่งได้พัฒนามาสู่การเป็นต้นตำรับการปลุกเสกสร้างพระเครื่องในปัจจุบัน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการกำเนิดพระเครื่องในประเทศไทยโดยมีขอบเขตการศึกษาเฉพาะในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น เนื่องจากเป็นช่วงสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดและความเชื่ออย่างเห็นได้ชัด โดยจะทำการศึกษาข้อมูลจากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ตำราด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ตำราพระเครื่อง ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา บทความวิชาการ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการสร้าง รูปแบบพุทธศิลป์และพิธีกรรม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ยุค คือ กรุงศรีอยุธยาตอนต้น กรุงศรีอยุธยาตอนกลาง และกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่าง คือ พระเครื่องยอดนิยมจากกรุที่สร้างขึ้นในช่วง 3 ยุคดังกล่าว ซึ่งแต่ละยุคมีบริบททางด้านสังคมแตกต่างกันไป สิ่งเหล่านี้อาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวคิด ความเชื่อความศรัทธาของชาวพุทธสืบทอดกันมา จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและบันทึกเป็นตำราที่ส่งต่อกันมาสู่ยุครัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน

2. ความเป็นมาของพระเครื่อง

2.1 ความเป็นมาของพระเครื่องในประเทศไทย

การสร้างพระเครื่องถือเป็นหนึ่งในความเชื่อที่อยู่คู่กับชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาตลอด นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระเครื่องในยุคแรกมีการพบก่อนยุครัตนโกสินทร์ ล้วนชุดพบจากกรุโบราณพร้อมด้วยแม่พิมพ์พบว่า มีการผลิตจำนวนมาก หลากหลายรูปแบบทั้งพิมพ์เล็ก พิมพ์ใหญ่ จึงได้เรียกพระเหล่านั้นว่า “พระพิมพ์” จากหลักฐานทางโบราณคดีของไทยพบว่า เริ่มมีมาตั้งแต่ยุคทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี อยุธยา มาจนถึงรัตนโกสินทร์

ตอนต้น และมีวิวัฒนาการมาจนถึงยุคปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีการผลิตเข้ามา ทำให้มีรูปแบบการจัดสร้างที่หลากหลาย “พระพิมพ์ได้ถูกกำหนดให้เป็นพระเครื่องในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง”² ซึ่งจุดประสงค์ดั้งเดิมของการสร้างพระพิมพ์นั้น เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงสังเวชนียสถานทั้ง 4 คือ สถานที่ประสูตร ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน หรืออาจนำมาไว้สำหรับบูชาถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังเป็นไปเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ โดยมักมีจารึกอักษรที่พระพิมพ์เป็นภาษาสันสกฤตหรือมคธ ด้วยคาถาล้ำ ๆ กันว่า

“เย ธมฺมา เหตุปฺปภา เตสํ เหตุํ ตถาคโต อาห
เตสยจ โย นิโรธो เอวํวาทิ มหาสมโณ”

แปลว่า “ธรรมทั้งหลายมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตได้
ตรัสถึงเหตุเหล่านั้น เมื่อสิ้นเหตุเหล่านั้นจึงจักดับทุกข์ได้ พระมหา
สมณะมีวาตะตรัสสอนเช่นนี้เสมอ”

ใจความแห่งพระคาถาซึ่งมีเพียง 4 บาทนั้น นับถือกันว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ เป็นคำวิเศษที่ทำให้คนนอกศาสนาเปลี่ยนมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาได้ ใจความแห่งคาถานี้เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าได้อัครสาวกทั้ง 2 คือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ จึงนับถือกันเป็นสัมฤทธิ์มณฑิในการเปลี่ยนความเชื่อของคนนอกพระพุทธศาสนาให้หันมานับถือ ฉะนั้นคาถาบทนี้จึงเหมาะแก่การจารึกบนพระพิมพ์ เพื่อประกาศพุทธพจน์ออกไป แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการสร้างพระพิมพ์เพื่อเผยแพร่และสืบทอดพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาเถรวาทจากศรีลังกาได้เข้ามาในดินแดนประเทศไทยจึงเริ่มรับเอาความเชื่อเรื่องปัญจอันตรธานที่เชื่อกันว่า พุทธกาลปัจจุบันมีอายุจำกัดได้ 5 พันปีก็จะถูกทำลาย จึงพากันสร้างพระพิมพ์เอาไว้คราวละมาก ๆ และมักฝังดินเอาไว้ ในภายภาคหน้าต่อให้เกิดมหาอุทกภัยที่สามารถพัดพาเอาวัตถุต่าง ๆ

² ศรีศักร วัลลิโภดม, พระเครื่องในเมืองสยาม (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2537), 13.

ในพระศาสนา เป็นต้นว่า โบสถ์ วิหาร คัมภีร์และของอื่น ๆ ไปหมดหากมีการ
ขุดพบพระพิมพ์ก็จะได้เห็นพุทธรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชวนให้รำลึกถึง
พระมหากษัตริย์คุณว่าท่านได้เคยเผยแผ่โปรดสัตว์ในโลกนี้ นักโบราณคดีในยุค
นั้นก็จะสามารถสืบค้นร่องรอยความเจริญของพระพุทธศาสนาและพื้นฟูกลับ
มาได้ในอนาคต³ ภายหลังต่อมาได้รับอิทธิพลความเชื่อของพระพุทธศาสนา
แบบมหายานนิกายมนตรยานซึ่งเป็นการรับเอาพิธีกรรมและอาถรรพเวทของ
พราหมณ์เข้ามาปรับใช้ให้เป็นของพระพุทธศาสนา โดยเปลี่ยนจากการบูชา
พระศิวะมาบูชาพระพุทธเจ้าแทนด้วยความเชื่อในพุทธานุภาพของพระสัมมา
สัมพุทธเจ้า จึงทำให้มีการทำพิธีปลุกเสกพระพิมพ์ให้กลายเป็นพระเครื่อง⁴
ในนิกายมนตรยานจะมีการสวดธารณีต่าง ๆ ของพระอวโลกิเตศวรทำให้เกิด
ความสุขสวัสดิ์ รอดพ้นอันตราย และได้มีการบำเพ็ญจุตรอาถรรพ์ 4 ประการ
คือ พิธีอาถรรพ์สร้างความสงบสุข ปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายอัปมงคล เพิ่มพูนความสุข
สมบูรณ์ กำราบกำจัดศัตรู และเพื่อให้เป็นที่เคารพนับถือเมตตารักใคร่⁵ ซึ่งเชื่อ
กันว่าการปลุกเสกพระเครื่องนั้นจะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์แก่ผู้นำไปบูชาว่า
สามารถคุ้มครองปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดปลอดภัย ช่วยให้มีโชคลาภเมตตา
มหานิยม กันญาติผีปีศาจคุณไสยมนต์ดำ จึงเกิดพัฒนาการสร้างพระพิมพ์ใช้ใน
ลักษณะเดียวกันกับเครื่องรางของขลัง ด้วยนับถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา
เอกในโลก ประกอบด้วยบุญญาภิธานเป็นอันมาก บรรดาคณาจารย์ผู้ทรง
คุณธรรมถึงพร้อมด้วยวิทยาพุทธาคมต่าง ๆ จึงได้พัฒนาการบรรจุพุทธาคมลงใน
พระพิมพ์เพื่อให้เกิดพุทธานุภาพคุ้มครองชีวิตให้ปราศจากภัยอันตราย แคล้วคลาด

³ ยอช เซเดส์, *ตำนานพระพิมพ์* (พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, 2513): 3-16.

⁴ รอบทิศ ไวยสุศรี, “การสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายสำหรับการปฏิบัติ
ธรรม: กรณีศึกษาการสร้างพระเครื่องของ อาจารย์มนัส สิวาภิรมย์รัตน์,” *วารสารพุทธศาสน
ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 28, ฉบับที่ 1, (มกราคม – เมษายน 2564): 7.

⁵ เสถียร โพธิ์นันทะ, *ปรัชญามหาญาณกรุงเทพมหานคร, พิมพ์ครั้งที่ 4*
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2522), 274-275.

คงกระพันในลักษณะเดียวกันกับเครื่องรางของขลัง ซึ่งพบว่าสมัยอยุธยาหลังเสียกรุงครั้งที่ 1 เป็นจุดเริ่มต้นของตำนานการพัฒนาการสร้างพระพิมพ์ที่มีอำนาจพุทธคุณเสมือนเครื่องรางของขลังอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เพื่อใช้สร้างขวัญกำลังใจให้กับกองทัพและพสกนิกร พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาช่วงนั้น จึงมิได้เน้นที่สาระธรรมเพื่อความหลุดพ้นมากนัก แต่ให้ความสำคัญทางพุทธศานามหายานที่มีแต่เดิมผสมกับพราหมณ์ทำพิธีพุทธาภิเษกพระพิมพ์ให้เป็นวัตถุมงคล ให้มีพุทธานุภาพปกป้องคุ้มครองภัยและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งพระเครื่องที่สร้างไว้ใช้ในยามศึกสงครามยุคนั้น ล้วนมีชื่อเสียงพุทธคุณทางด้านอยู่ยงคงกระพัน แคล้วคลาดปลอดภัย กระทั่งพัฒนามาเป็นต้นแบบการสร้างพระเครื่องในปัจจุบัน

จากการศึกษาแนวคิดและความเชื่อในการสร้างพระเครื่องจากอดีตสู่ปัจจุบันโดยภาพรวมมีอยู่ 4 ด้านหลัก⁶ คือ 1) ยุคแรกสร้างเป็นที่ระลึกในการจาริกแสวงบุญที่สังเวชนียสถานและเป็นการสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) ยุคต่อมาเป็นการเผยแพร่และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา บำเพ็ญกุศลส่วนตนและอุทิศกุศลแก่ผู้อื่น 3) ยุคเกิดภัยพิบัติ ทั้งจากภัยสงคราม โรคภัยระบาด ความยากจน ชาวบ้านเกิดความทุกข์ทั้งกายและใจ ต่างแสวงหาที่พึ่ง จึงเกิดแนวคิดการสร้างเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในลักษณะเดียวกับเครื่องรางของขลัง แนวคิดนี้เริ่มมีการปลุกเสก คาถาอาคม บรรจุลงในพระเครื่อง เพื่อหวังผลทางด้านพุทธคุณ และ 4) ยุคปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นการสร้างเพื่อนำไปใช้งานตามวัตถุประสงค์ เช่น พระของขวัญมอบให้แก่ผู้ที่ช่วยเหลือทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้ระลึกรู้ถึงบุญ หรือสร้างไว้สำหรับนำไปสักการบูชา ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ที่ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา

⁶ ศุภสินี รัตตะคุ, ภัทธิดา แรงทน และพุไทย วันหาภิจ, “แนวคิดและความเชื่อในการสร้างพระเครื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน,” วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์, ปีที่ 3, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565): 21.

ผู้เขียนมีความเห็นว่า อดีตกาลในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ จุดเปลี่ยนที่เริ่มมีแนวคิดพัฒนาการสร้างพระพิมพ์หรือพระพุทธรูปขนาดเล็กมาใช้ในลักษณะเป็นเครื่องรางของขลัง จนกระทั่งกลายมาเป็นพระเครื่องอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากพบร่องรอยหลักฐานที่กล่าวถึงการบรรจุคาถาอาคมเพื่อปลุกเสกพระเครื่องให้นักบวชในกองทัพช่วงออกศึกสงคราม จึงได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมว่าเหตุใดในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงได้มีพัฒนาการแนวคิดและความเชื่อในการสร้างพระพิมพ์หรือพระพุทธรูปขนาดเล็กในลักษณะเดียวกับเครื่องรางของขลังกระทั่งกลายมาเป็นพระเครื่องยอดนิยมในปัจจุบัน

2.2 ความเป็นมาของพระเครื่องในสมัยกรุงศรีอยุธยา

1. กำเนิดอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยา นครอันรุ่งโรจน์ของราชอาณาจักรไทยแห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งสถาปนาขึ้นโดย “พระเจ้าอู่ทอง” ผู้เป็นปฐมกษัตริย์ตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 1893 จนถึงวันที่ 7 เมษายน 2310 เป็นเวลายาวนานถึง 417 ปี มีประวัติในการปกครอง การกอบกู้เอกราช และการสรรสร้างศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีมากมาย เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารดังคำกล่าวว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ทว่าทั้งพระนครศรีอยุธยายังเนืองแน่นไปด้วยวัดวาอาราม ปราสาทราชวัง ปูนียสถาน ปูนียวัดถุกมากมาย ชาวจีนในสมัยนั้นเรียกกรุงศรีอยุธยาว่า “เสียนโหล”⁷ เพราะเกิดจากการรวมกันของ 2 อาณาจักร คือ สุพรรณภูมิหรือสยาม (เสียน) รวมเข้ากับเมืองละโว้ (โหลฮก) กลายเป็นเมืองหลวงและเมืองท่าที่มีการติดต่อกับชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นจุดศูนย์กลางแลกเปลี่ยนทางการค้าที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กับจีนมาโดยตลอด กระทั่งได้ล่มสลายลงจากการรุกรานโดยข้าศึกชาวพม่า มีพระมหากษัตริย์ปกครองอาณาจักรสืบต่อกันมาทั้งสิ้น 33 พระองค์ แบ่งเป็นราชวงศ์ได้

⁷ อาทร จันทวิมล, *ประวัติของแผ่นดินไทย* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2546), 153.

5 ราชวงศ์⁸ คือ

1. ราชวงศ์อู่ทอง

มีกษัตริย์ปกครอง 3 พระองค์ รวมระยะปกครอง 41 ปี

2. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

มีกษัตริย์ปกครอง 14 พระองค์ รวมระยะปกครอง 178 ปี

3. ราชวงศ์สุโขทัย

มีกษัตริย์ปกครอง 7 พระองค์ รวมระยะปกครอง 60 ปี

4. ราชวงศ์ปראสาททอง

มีกษัตริย์ปกครอง 4 พระองค์ รวมระยะปกครอง 59 ปี

5. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

มีกษัตริย์ปกครอง 6 พระองค์ รวมระยะปกครอง 79 ปี

พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกในการทำ บำรุงพระพุทธศาสนาและมีความนิยมสร้างวัดประจำรัชกาลเกือบทุกพระองค์ กรุงศรีอยุธยาจึงได้รับอิทธิพลแนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม จากกษัตริย์ทั้ง 5 ราชวงศ์ ซึ่งได้ปกครองพัฒนาเรื่อยมาตามกาลสมัย เพราะฉะนั้น ศิลปวัตถุ ตลอดจนพระบูชา และพระเครื่องของกรุงศรีอยุธยา จึงมีความหลากหลายเพราะได้รับกระแสอิทธิพลจากวัฒนธรรมหลายแหล่งที่เจริญขึ้นก่อนหน้า รวมถึงวัฒนธรรมใกล้เคียงผสมผสาน และพัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

2. คติความเชื่อของคนสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยที่พระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นสถาบันกษัตริย์มีความเชื่อว่าเป็นเทวราชา จึงมีคตินิยมการสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่เพื่อเป็นการแสดงพระ

⁸ “ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2566, https://ww2.ayutthaya.go.th/content/history_1.

ราชอาณาจักรผ่านพระอารามและแสดงความเป็นศาสนูปถัมภก นอกจากการแสดงความ
ความเป็นเทวราชาแล้วนั้น การสร้างวัดต่าง ๆ ในยุคสมัยอยุธยาตอนต้น ยังเป็น
ไปเพื่อการพระศาสนาอุทิศให้ศาสนาย่างแท้จริง พระราชกรณียกิจของกษัตริย์
สมัยอยุธยาต้องสร้างวัดที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ใจกลางเมือง และในการ
สร้างศาสนสถานต่าง ๆ นั้นนอกจากวิหาร มณฑป ก็จะมีการสร้างพระพุทธรูป
ขนาดใหญ่และสร้างพระพิมพ์จำนวนมาก ๆ บรรจุไว้ในเจดีย์เพื่อถวายเป็นพุทธ
บูชา มีความเชื่อว่า การสร้างรูปพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพุทธศาสนาเป็นเหตุแห่ง
กุศลทำให้ได้บุญ ไปเกิดบนสวรรค์ มีหลักฐานในศิลาจารึกในสมัยอยุธยาว่า
การสร้างพระพิมพ์บรรจุไว้ตามเจดีย์ วิหาร และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธ
ศาสนา เป็นการสร้างบุญกุศล⁹ จึงเกิดการสร้างพระพิมพ์คราวละเป็นจำนวนมาก
หรือสร้างถึงจำนวน 84000 องค์เท่ากับจำนวนข้อธรรมในพระไตรปิฎก สำหรับ
ถวายเป็นพุทธบูชา สร้างบุญกุศลสำหรับตน และอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ ตามความ
เชื่อที่ว่า มนุษย์เมื่อตายไปจะต้องเดินทางไปสู่ภพภูมิอื่น การมีพระติดตัวไปย่อม
นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล ทั้งช่วยปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ

ในคัมภีร์ปัญญาสชาดกได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูป แม้มี
ขนาดเล็กเท่าเมล็ดถั่วหรือพันธุ์ผักกาด ก็จะได้รับผลบุญ มีความสุขในเมืองมนุษย์
และโลกสวรรค์จนถึงเข้าสู่นิพพาน และการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่างกัน
จะได้รับผลบุญต่างกันไป อาทิ สร้างพระพุทธรูปด้วยดินหรือด้วยปูนจะได้เป็น
เศรษฐี เสวยผลบุญ 5 กัป สร้างพระพุทธรูปด้วยดีบุกหรือตะกั่ว จะได้เป็นเทวดา
เนื้อหาในคัมภีร์ล้วนส่งเสริมแนวคิดเรื่องการสร้างรูปพระพุทธรูปเป็นเครื่องคำชู
ศาสนาย่อมได้รับอานิสงส์มาก ประเพณีนิยมในการสร้างพระอย่างวิจิตรบรรจง
จึงถูกรังสรรค์สืบทอดกันมา เพื่อให้คนที่มาพบภายหลังได้รู้ว่า ดินแดนแถบนี้
พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองงดงามทั้งผู้คนและศิลปกรรม เป็นการ
กระตุ้นเตือนใจผู้คนหันมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนากันมากขึ้น วัดที่สร้าง
ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีความยิ่งใหญ่อลังการ ต่อมาเมื่อมีการแตกกรุงหรือมี

⁹ ศรีศักร วัลลิโภดม, *พระเครื่องในเมืองสยาม*, 13.

การขุดพบ พระพิมพ์เหล่านั้นจึงได้กลายมาเป็นพระเครื่องที่เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ไว้คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายและเป็นสิริมงคลในชีวิต

เราไม่อาจทราบได้ว่า การสร้างพระพิมพ์เหล่านั้นผู้สร้างเรียกว่าอย่างไร เพิ่งจะมีการตั้งชื่อขึ้นมากันภายหลัง ส่วนที่มาและความหมายของชื่อพระเครื่องสันนิษฐานว่าผู้นิยมพระเครื่องได้ตั้งขึ้นตามปัจจัยองค์ประกอบเพื่อจำแนกอัตลักษณ์ของพระพิมพ์หรือพระเครื่องแต่ละแบบ ซึ่งพบว่ามีที่มาจากลักษณะเด่น รูปทรง วัสดุมวลสารที่ใช้ นามพระพุทธรูปเจ้าและสาวก จากลักษณะปางจากวัตถุมวลสาร จากสถานที่พบ จากเหตุการณ์สำคัญ จากนามบุคคลและจากศิลปะยุคสมัยทางประวัติศาสตร์¹⁰ โดยผู้เขียนจะใช้ชื่อเรียกตามความนิยมที่คนส่วนใหญ่ใช้เรียกและเป็นที่รู้จักกันดี จากการสำรวจพบว่าพระเครื่องยอดนิยมที่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยามีดังนี้

2.3 ตำนานการสร้างพระเครื่องยอดนิยมในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยุคต่าง ๆ

1. กรุงศรีอยุธยาตอนต้น

พระปรุหน้

ถือว่าเป็นพระยอดขุนพลเมืองกรุงเก่า พระปรุหน้เป็นพระที่เลิศด้วยศิลปะอุททองยุคปลายหรืออยุธยาตอนต้น มีความวิจิตรสวยงามตระการตา ด้วยจินตนาการประติมากรรมของช่างชาวอยุธยาสันนิษฐานว่าสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 1915 มีความงดงามแบบหาที่ติมิได้ ที่เรียกว่า “ปรุหน้” ก็เพราะว่าลักษณะของพระที่สร้างคล้ายกับแผ่นหนังใหญ่ที่ฉลุโปร่ง เพื่อใช้ในการขีดหนังในสมัยก่อน แสดงให้เห็นว่าเป็นฝีมือที่ยอดเยี่ยมของช่างอยุธยา พระปรุหน้ จัดเป็นพระเนื้อชินอันดับหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต้นกำเนิดครั้งแรกอยู่ที่

¹⁰ พระครูคัมภีร์ธรรมานุวัต และจินดา งามสุทธิ, “วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาตั้งชื่อพระเครื่องเพื่อสร้างอุดมการณ์ทางความเชื่อในสังคมไทย.” วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ 19, ฉบับที่ 4 (ฉบับพิเศษ), (ตุลาคม-ธันวาคม 2562): 45.

วัดมหาธาตุถูกพบเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อผู้พบที่วัดพุทไธสวรรย์ วัดราชบูรณะ วัดปราสาทและอีกหลาย ๆ วัด เอกลักษณะของพระปฐมนั่งจะเป็นพระที่สร้าง มีสาวกอยู่ซ้ายและขวา เป็นพระที่ค่อนข้างจะใหญ่ ทำเป็นฉลุทั้งองค์ ครี้องค์ และทำตันทั้งองค์ เป็นที่สังเกตว่าพระปฐมนั่งไม่ว่าจะพบที่กรุไหนจะเป็นเนื้อชิน เท่านั้นส่วนพุทธคุณของพระปฐมนั่งนั้นก็ถือว่ายอดเยี่ยมโดดเด่นทางด้านอยู่ยง คงกระพัน แคล้วคลาด

ภาพที่ 1 พระปฐมนั่ง เนื้อชินเงิน กรุวัดมหาธาตุ

ที่มา: Poster 24(นามแฝง), “ประวัติความเป็นมาสุดขลัง ‘พระปฐมนั่ง เนื้อชินเงิน’
กรุวัดมหาธาตุ จ.พระนครศรีอยุธยา !,” ส่องพระ, 31 มกราคม 2565,
<https://song-pra.com/ประวัติพระ/ประวัติความเป็นมาสุดขลัง-2/>.

พระผงสุพรรณ

พระผงสุพรรณปรากฏที่ประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ.สุพรรณบุรี เป็นพระกรุเก่าแก่ศิลปะยุคทองเนื้อดินเผา เรียก ‘ผงสุพรรณ’ สืบเนื่องจากมวลสารหลักเป็นดินเนื้อละเอียดเมื่อผสมน้ำว่านยาต่าง ๆ จึงมีความละเอียด

มากขึ้น ลักษณะคล้าย ‘ผง’ อีกทั้ง ‘จารีกลานทอง’ ที่พบก็ได้กล่าวถึงการสร้างที่มีส่วนผสมของผงวุ้นและเกสรดอกไม้ เดิมทีชาวบ้านจึงมักเรียกกันว่า “พระเกสรสุพรรณ” หรือ ‘พระผงสุพรรณ’ และติดปากมาถึงปัจจุบัน ตาม ‘จารีกลานทอง’ นั้น ได้กล่าวถึงตำนานการสร้าง “พระผงสุพรรณ” ความว่า ... “ศุภมัสดุ พ.ศ. 1886 บอกให้รู้ว่า มีฤาษีทั้ง 4 ตน พระฤาษีพิลาไลย เป็นประธาน เราจะทำด้วยฤทธิ์ จึงพร้อมกันนำวุ้นทั้งหลายทำเป็นพระพิมพ์ไว้ สถานที่หนึ่งแดง สถานที่หนึ่งดำ...พิมพ์ด้วยลายมือของพระมหาเถรปิยะทัสสี ศรีสารีบุตร เสกด้วยมนต์คาถาทั้งปวงครบ 3 เดือนแล้วเอาไปประดิษฐานไว้ในสถูปใหญ่ ผู้ใดพบเห็นให้รับเอาไว้สักการบูชาเป็นของวิเศษให้อาราธนาผูกไว้ที่คอ อาจคุ้มครองภัยอันตรายได้ทั้งปวง”...ฯลฯ¹¹

ภาพที่ 2 พระผงสุพรรณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ.สุพรรณบุรี

ที่มา: พลายชุมพล(นามแฝง), “เนินเรียบผงสุพรรณ,” ไทยรัฐออนไลน์,

27 มกราคม 2562, <https://www.thairath.co.th/news/society/1480155>.

¹¹ รอบทิศ ไวยสุศรี, “การสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายสำหรับการปฏิบัติธรรม: กรณีศึกษาการสร้างพระเครื่องของ อาจารย์มนัส สิวาภิรมย์รัตน์,”: 15.

พระนาครปรกรั้ววัดมหาธาตุ หรือ กรุพระงั่ว

พระนาครปรกรั้วพระงั่วถือว่ามีศิลปะเป็นเลิศในพระนาครปรกทั้งหมดของจังหวัดอยุธยา เป็นพระฝางกรูโดย “ขุนหลวงพระงั่ว” ได้นำเอาพระของเมืองลพบุรี ซึ่งสร้างแต่เดิมไว้โดยช่างสกุล “ขอม” มาฝังกรูไว้ที่วัดมหาธาตุ พระที่ขุดพบแต่กรูออกมาจึงมีลักษณะผุกร่อนมากกว่าพระส่วนใหญ่ที่เป็นเนื้อชินของอยุธยาซึ่งจะมีผิวปรอทแทบทุกองค์ แต่พระนาครปรกรั้วพระงั่วนี้ทั้งหมดจะไม่มีผิวปรอทเลยสักองค์เดียว ผิวจะระเบิดและผุกร่อนมากทั่วองค์ตามอายุที่เกินกว่าพระอยุธยาทั้งหมด ส่วนในด้านพระพุทธรูปนั้น ยอดเยี่ยมทางคงกระพันชาตรี¹²

ภาพที่ 3 พระนาครปรก กรั้ววัดมหาธาตุ

ที่มา: แทน ท่าพระจันทร์, “พระนาครปรกรั้วพระงั่ว : ชมรมพระเครื่อง,”

ข่าวสดออนไลน์, 17 เมษายน 2562,

https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_2422470.

¹² C_visit(นามแฝง), “พระนาครปรก ‘กรุพระงั่ว’ อยุธยา,” *oknation*, 24 กันยายน 2566, <https://www.oknation.net/post/detail/634e104a44734d67fec7f780>.

พระหุยาน กรั้วตราขบรณะ

พุทธลักษณะองค์พระเป็นเนื้อชินเงิน มีผิวปรอทขาวทั้งองค์ศิลปะ
อุ่ทอง สร้างเลียนแบบพระหุยานเมืองลพบุรี ลักษณะต่าง ๆ อาทิ รูปทรง พิมพ์
พระนั่งปางมารวิชัย จุติไพลา และฐานบัวเล็บช้าง 5 กลีบ เหมือนกันทุกประการ
ผิดกันที่พระเศียร พระหุยานอยุธยาเป็นแบบผมเวียน เป็นวงรอบปลาย พระพักตร์
มีพระขนง (คิ้ว) ทั้งสองโค้งยาวแบบปีกนก พระเนตรทั้งคู่ คม ยาวลึก สวยงาม
แลดูโดยรวมแล้วอ่อนโยน ทรงแย้มพระสรวล ต่างกับแบบลพบุรีที่แลดูแบบ
ทะมึน เข้มขึงกว่ามาก พระหุยานกรั้วตราขบรณะ มีศิลปะสวยงามโดยสร้างล้อ
แบบของศิลปะลพบุรีมาอีกทีหนึ่งและเป็นพระยอดนิยมเช่นกัน พุทธคุณเหมือน
กับของกรุงลพบุรี คือ อยู่ยงคงกระพันชาตรี แคล้วคลาด และทางมหาอำนาจ¹³

ภาพที่ 4 พระหุยาน กรั้วตราขบรณะ

ที่มา: “พระหุยาน กรั้วตราขบรณะ จ.อยุธยา,” พระเครื่องตั้มศรีวิชัย,
สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2566. <https://www.tumsrivichai.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=534550078&Ntype=40>.

¹³ “พระหุยาน กรั้วตราขบรณะ จ.อยุธยา,” พระเครื่องตั้มศรีวิชัย, สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2566, <https://www.tumsrivichai.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=534550078&Ntype=40>.

พระยอดขุนพล กรั้วตราขบรูณะ

สร้างด้วยเนื้อชินเงินอย่างเดียว พุทธลักษณะเป็นพระปางมารวิชัย ประทับอยู่ในซุ้มเรือนแก้วมีฐานบัวรองรับองค์พระ พระยอดขุนพล กรั้วตราขบรูณะ เป็นพระเครื่องที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพระเจ้าสามพระยา สร้างลือแบบพระลพบุรีจัดเป็นพระเครื่องที่มีพุทธลักษณะวิจิตรงดงามอลังการ และสมบูรณ์มาก แสดงให้เห็นถึงความสามารถของช่างว่ายอดเยี่ยมด้วยพุทธศิลป์ และสูงส่งด้วยจินตนาการ เป็นพระที่ยอมรับว่ายอดเยี่ยมทางแคล้วคลาด คงกระพันชาตรี¹⁴

ภาพที่ 5 พระยอดขุนพล กรั้วตราขบรูณะ

ที่มา: “พระยอดขุนพล กรั้วตราขบรูณะ จ.อยุธยา,” พระเครื่องต้มศรีวิชัย,
สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2566,
<https://www.tumsrivichai.com/บทความพระเครื่อง/พระยอดขุนพล-กรั้วตราขบรูณะ-อยุธยา.html>.

¹⁴ แทน ท่าพระจันทร์, “ชมรมพระเครื่อง : พระยอดขุนพล เนื้อชินเงิน กรั้วตราขบรูณะ อยุธยา,” ข่าวสด, 11 มกราคม 2561, https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_702556.

2. กรุงศรีอยุธยาตอนกลาง

พระนางพญา

พระนางพญามีพุทธศิลป์ผสมผสานระหว่างศิลปะสุโขทัยและอยุธยา โดยองค์พระพิมพ์เป็นรูปสามเหลี่ยม มีบริเวณอกที่ตั้งนูนเด่นและลำแขนทอดอ่อนช้อยคล้ายกับสตรี จึงเป็นที่มาของชื่อเรียก “นางพญา” และได้รับสมญาราชินีแห่งพระเครื่อง จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์พบว่า ยุคแรกสร้างโดย กษัตริย์กรุงศรีอยุธยา คือ พระวิสุทธิกษัตริย์ ผู้เป็นพระราชบิดาท้าวศรีสุริยทัย และเป็นพระมารดาขององค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชผู้สร้างพระนางพญาอีกครั้งในยุคที่สอง พิธีปลุกเสกใช้วิธีอัญเชิญเทพฯ เทวดา ฤาษี พระสงฆ์ผู้ทรงศีล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเมืองพิษณุโลกอันได้แก่ หลวงพ่อพระพุทธรชินราช เป็นต้น ปลุกเสกกันที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เนื้อพระพิมพ์ทำจากดินเผาผสมมวลสาร พระธาตุเหล็กไหล เหล็กน้ำพี้ โพรงเหล็กไหล พระธาตุสี่ขาวขุน พระธาตุสี่ชมพู ผงถ่าน ใบลาน เกสรดอกไม้ 108 ว่าน 108 น้ำมันต์ทิพย์ ดินมงคลตามที่ต่าง ๆ ทรายเงิน ทรายทอง และศาสตราวุธต่าง ๆ¹⁵

จากเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นอยู่ในระหว่างศึกสงครามจึงมีการสร้างพระเครื่องมอบให้เป็นขวัญและกำลังใจแก่ทหารที่ออกรบซึ่งทำกันอย่างรีบร้อน ที่เหลือก็นำไปบรรจุไว้ในกรุซึ่งมีตำนานเล่าต่อ ๆ กันมาว่าทหารขององค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไปรบที่ไหนก็ประสบชัยชนะที่นั่น เป็นที่หัวนกรงแก่ข้าศึก ศัตรูในขณะนั้น มีพุทธคุณคือ เน้นหนักในเรื่องแคล้วคลาด อยู่ยงคงกระพัน โชคลาภ ค้าขายดี และเมตตาตามหานิยมเป็นหลัก

¹⁵ สมเจตน์ ทิพย์โชค, “ตำนานพระนางพญา ‘หนึ่งในเบญจภาคี’,” *GotoKnow*, 22 มิถุนายน 2555, <https://www.gotoknow.org/posts/330329>.

ภาพที่ 6 พระนางพญา

ที่มา: วลลภ ธรรมบันดาล, “ตำนานพระนางพญา กรูว์นางพญา
จังหวัดพิษณุโลก ตอนที่ 3,” *GotoKnow*, 23 สิงหาคม 2566,
<https://www.gotoknow.org/posts/587816>.

พระขุนแผน

พระขุนแผนเป็นศิลปปะอยุธยาแสดงปางมารวิชัยประทับอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว สร้างมาจากเนื้อดินที่มีความละเอียด มีสีเป็นสีขาวนวล ซึ่งได้มีการสันนิษฐานว่าอาจพัฒนาจากการทำเครื่องปั้นดินเผาของจีน เพราะเนื้อขององค์พระนั้นมีสีที่ค่อนข้างขาว อีกทั้งยังมีเนื้อที่ค่อนข้างละเอียดอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังมีเทคนิคการเคลือบชั้นสูงแบบของชาวจีน โดยเคลือบด้วยน้ำยาอย่างดีซึ่งจะสังเกตเห็นได้ชัดว่าเป็นน้ำยาเคลือบสีเหลืองทอง มีอมเขียวนิดหน่อย คล้ายกับการเคลือบถ้วยชามสังคโลก ซึ่งถือเป็นวิทยาการสูงสุดในยุคนั้น และเป็นพระกรุเพียงกรุเดียวที่ได้มีการใช้กรรมวิธีในการสร้างพร้อมทั้งเคลือบด้วยน้ำยาแทนการลงรักปิดทองเช่นนี้¹⁶ สันนิษฐานกันว่าผู้ดำริสร้าง คือ สมเด็จ

¹⁶ Poster 24(นามแฝง), “ประวัติความเป็นมา “พระขุนแผนเคลือบ กรูว์ดใหญ่ ชัยมงคล” ของดีเมืองอยุธยา !,” *ส่องพระ*, 14 กุมภาพันธ์ 2565, <https://song-pra.com/พระเครื่องในแต่ละภาค/พระเครื่องในภาคกลาง/ประวัติความเป็นมา-พระข/>.

พระนเรศวรมหาราช ซึ่งน่าจะนำพุทธลักษณะของพระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก มาเป็นต้นแบบในการสร้างเนื่องด้วยพระองค์ท่านเคารพและศรัทธาต่อองค์พระพุทธรชินราชตั้งแต่สมัยที่ท่านยังทรงพระเยาว์ พระราชาบิดาของท่าน คือพระมหาธรรมราชาเคยครองเมืองพิษณุโลก ทางด้านพุทธคุณค่อนข้างโดดเด่นในเรื่องของเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี และในเรื่องของความแคล้วคลาดปลอดภัย

ภาพที่ 7 พระขุนแผนเคลือบวัดใหญ่ชัยมงคล

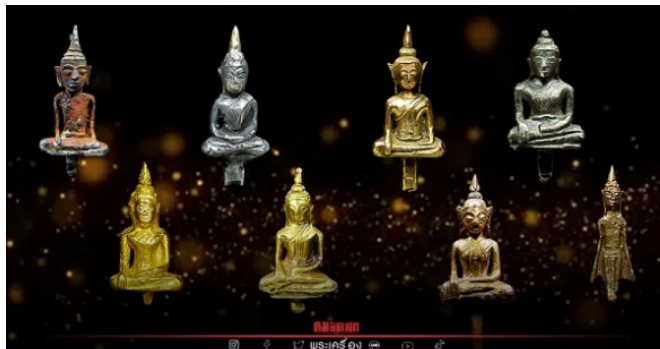
ที่มา: Poster 24(นามแฝง), “ประวัติความเป็นมา “พระขุนแผนเคลือบกรวัดใหญ่ชัยมงคล” ของดีเมืองอยุธยา !,” ส่องพระ, 24 สิงหาคม 2566, <https://song-pra.com/พระเครื่องในแต่ละภาค/พระเครื่องในภาคกลาง/ประวัติความเป็นมา-พระข/>.

พระยอดธง

พระยอดธงส่วนใหญ่พบกระจายอยู่แทบทุกกรุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียง ไม่มีพุทธลักษณะเฉพาะขององค์พระเหมือนพระพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งมีแม่พิมพ์ในการหล่อออกมาในพุทธลักษณะเดียวกัน เอกลักษณะที่โดดเด่น คือจะเป็นพระพุทธรูปลอยองค์มีทั้งพระพุทธรูปนั่ง พระพุทธรูปยืน ปางประทานพร ปางสมาธิ ปางมารวิชัย ฯลฯ ผู้นำของแต่ละเหล่าทัพจะสร้างพระยอดธงตาม

ความเคารพเลื่อมใสในพุทธคุณของพุทธลักษณะองค์พระนั้น ๆ สันนิษฐานว่ามวลสารเนื้อโลหะที่ใช้สร้างพระยอดธงน่าจะมาจากลำดับชั้นของจอมทัพ คือ พระมหากษัตริย์ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าพระยา แม่ทัพนายกอง โดยสร้างจากโลหะที่แตกต่างกัน คือ เนื้อทองคำ เนื้อนาก เนื้อเงิน เนื้อสำริด และเนื้อชิน ตามลำดับการสร้างพระยอดธงจะมีการปลุกเสกด้วยคาถาอาคมจากเกจิอาจารย์หลายท่านเพื่อให้เกิดพุทธานุภาพอย่างสูงสุด¹⁷ โดยเชื่อกันว่าจะทำให้ได้รับชัยชนะเมื่อออกรบ ปัจจุบันเชื่อกันว่าพระยอดธงมีอำนาจพุทธคุณทางด้านแคล้วคลาดป้องกันภัยอยู่ยงคงกระพัน ปลอดภัยจากสงคราม

จุดสังเกตสำคัญที่จะทราบว่าเป็น “พระยอดธง” คือ บริเวณฐานขององค์พระจะมี “เดือย” ยื่นออกมาความยาวอาจไม่เท่ากัน สันนิษฐานว่าเดือยที่ยื่นออกมาใช้เสียบติดกับยอดธงของกองทัพเวลาออกศึก จากประวัติการขุดพบบางองค์จะมีครั่งติดมากับองค์พระด้วย น่าจะเป็นการใช้ยึดติดองค์พระกับยอดธงให้แน่นยิ่งขึ้น

ภาพที่ 8 พระยอดธง

ที่มา: นุ เพชรรัตน์, “ตำนาน “พระยอดธง” สมัยอยุธยา พุทธคุณ แคล้วคลาด พระพุทธรูปลอยองค์ เพื่อชัยชนะ,” *คมชัดลึก*, 27 กันยายน 2565,
<https://www.komchadluek.net/amulet/521054>.

¹⁷ ชัยมงคล อุดมทรัพย์, *อภินิหารพระเครื่องและเวทมนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์* (กรุงเทพมหานคร: รู้วิทยา, 2512) 33.

พระหู่ไ

ในการศึกสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากการสร้างพระพิมพ์แจกจ่ายให้กับนักรบและประชาชนแล้ว ยังมีการสร้างพระพิมพ์เพื่อใช้คุ้มครองให้แก่สัตว์ที่เป็นพาหนะออกรบ เช่น พวกรบช้างศึก ม้าศึก โดยทำจากเนื้อดินศักดิ์สิทธิ์ผสมว่านอมฤต เป็นฝีมือของช่างสมัยอยุธยา เป็นพระพิมพ์หลังเบี้ย คือ ด้านหลังนูนมีรูขนาดใหญ่ใช้สำหรับร้อยเชือกผูกติดคอสัตว์ที่เป็นพาหนะ ด้านหน้าเป็นศิลปะสมัยอยุธยา แสดงปางมารวิชัยหรือเรียกว่า พระสดุ้งมาร ลักษณะขององค์พระมองดูคล้ายกับหู่ไสมัยโบราณจึงถูกเรียกว่า “พระหู่ไ” โดยสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อแจกจ่ายให้เหล่าแม่ทัพใช้ออกรบสร้างขวัญและกำลังใจให้กองทัพเช่นเดียวกับการสร้างพระชัย มีอำนาจพุทธคุณทางด้านป้องกันอันตรายต่าง ๆ¹⁸ คนสมัยก่อนเมื่อนำพระมาใช้ติดตัวยามไปไหนมาไหนหรือนำออกสู้รบในสงครามเสร็จแล้วก็นำพระกลับมาเก็บไว้ที่วัดเหมือนเดิม¹⁹ โดยพบในหลายกรุ เช่น กรุบางกระทิง กรุวัดตะไกร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

¹⁸ ธนุต์ ธรรมพิทักษ์, “พระเครื่องในกองทัพไทยสมัยอยุธยา,” วารสารศิลปกรรมสาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ปีที่ 7, ฉบับที่ 1, (มกราคม - มิถุนายน 2555): 27.

¹⁹ “พระหู่ไคล้องคอช้าง พิมพ์หลวงพ่อดโต สมัยอยุธยา,” เว็บ-พระ, สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2566, <https://www.web-pra.com/auction/show/3312284>.

ภาพที่ 9 พระพุทไธคล้องคอช้าง จ.พระนครศรีอยุธยา
ที่มา: “พระพุทไธคล้องคอช้าง พิมพ์หลวงพ่โต สมัยอยุธยา,” เว็บ-พระ,
สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2566,
<https://www.web-pra.com/auction/show/3312284>.

3. กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

พระกริ่งคลองตะเคียน

เป็นพระเนื้อดินที่ผสมผงใบลาน วน 108 มวลสารศักดิ์สิทธิ์ และเกสรดอกไม้มงคล แสดงปางมารวิชัย ใต้ต้นโพธิ์คล้ายกับพระคงลำพูน มียอดเป็นปี่สูง พระพักตร์กลมขุนไม่ปรากฏรายละเอียด ส่วนด้านหลังเป็นหลังอูม และมียันต์อักษรจาร พระทนต์จะต่องจะกลวงและบรรจุเม็ดกริ่งเข้าไป เวลาเขย่าจะมีเสียงดัง จึงเรียกกันว่าพระกริ่ง มีพุทธคุณเด่นด้านคงกระพันชาตรี สร้างโดยพระเกจิผู้เรืองวิทยาคม ไว้ใช้ติดตัวช่วงภาวะสงครามคราวเสียกรุงครั้งที่ 2 พระกริ่งคลองตะเคียนลงอักษรเลขยันต์ทางด้านแคล้วคลาด คงกระพันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ยันต์ นะคงกระพัน นะทรหด เป็นต้น²⁰

²⁰ สยามธุรกิจ, “พระกริ่งคลองตะเคียน (1),” *siamturakij*, 3 กรกฎาคม 2556,

ภาพที่ 10 พระกริ่งคลองตะเคียน

ที่มา: สยามธุรกิจ, “พระกริ่งคลองตะเคียน (1),” *siamturakij*, 3 กรกฎาคม 2556,
<https://www.siamturakij.com/news/16->.

พระปิดตาพิชัย

พระปิดตาพิชัยมักพบตามกรุวัดที่อยู่สองฝั่งคลองตะเคียน อาทิ วัดคลองตะเคียน วัดโคก วัดช้าง วัดพิชัย และวัดประดู่ทรงธรรม โดยมากจะพบพร้อมกับพระกริ่งคลองตะเคียน สันนิษฐานว่าผู้สร้าง คือ ขรัวรอด สมภารวัดประดู่ทรงธรรม ชาวบ้านในยุคนั้นให้การเคารพนับถือว่าเป็นผู้มีพุทธานุภาพศักดิ์สิทธิ์ ท่านจึงน่าจะเป็นผู้สร้างให้ชาวบ้าน ให้ทหารไว้ใช้ช่วงศึกสงคราม เล่ากันว่าสมัยสมเด็จพระนารายณ์ได้ยกทัพไปตีเมืองทางเหนือจนได้รับชัยชนะ ได้กวาดต้อนผู้คนกลับมายังกรุงศรีอยุธยาจึงมีพระเครื่องทางเหนือติดมาด้วย จากนั้นได้นำไปไว้ที่วัดประดู่ทรงธรรมซึ่งเป็นวัดทหารอันเป็นที่มาของต้นแบบในการสร้างพระเครื่องเนื้อดินผสมผงใบลานของขรัวรอด มีพุทธคุณเป็นที่ยอมรับกันว่าโดดเด่นทางอยู่ยงคงกระพัน มีอานุภาพสยบศาสตราวุธทั้งปวง²¹

<https://www.siamturakij.com/news/16->.

²¹ สัญญา นาคบุตร, “พระปิดตาพิชัย หน้าเดียวหลังจารยันต์ เนื้อดินผสมผงใบลาน,”

จากการศึกษาความเป็นมาของการสร้างพระกริ่งนั้นในวงการพระเครื่องกล่าวขานกันว่า มีมาแต่โบราณกาล โดยเริ่มที่ประเทศทิเบตก่อนแล้วจึงเผยแพร่มายังประเทศจีนและเขมรเป็นลำดับ ส่วนตำราสร้างพระกริ่งในไทยนั้นเล่าสืบต่อกันว่า เดิมเป็นตำราของสมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว สำนักอรัญญิกาวาสแห่งกรุงศรีอยุธยา ภายหลังตำราตกมาอยู่ที่สมเด็จพระยาปรมาทิตยชิโนรสศรีสุคตขัตติยวงศ์ วัดพระเชตุพนฯ จากนั้นพระมงคลทิพย์มุนี (มา) วัดจักรวรรดิราชาวาส มอบให้สมเด็จพระสังฆราช (แพ) เมื่อครั้งยังทรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี พระองค์ท่านจึงได้สร้างพระกริ่งวัดสุทัศน์ฯ ขึ้นให้เป็นที่เคารพศรัทธาของคนไทยมาถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 11 พระปิดตาพิชัย

ที่มา: สัณญา นาคบุตร. “พระปิดตาพิชัย หน้าเดียวหลังจารยันต์ เน้อดินผสมผงใบลาน.” *zoonphra*, 21 กันยายน 2562. <http://www.zoonphra.com/shop/catalog.php?storeno=c002&idp=9591>.

พระโคนสมอ

พระโคนสมอเป็นพระเครื่องเนื้อดินเผาศิลปะอยุธยาตอนปลายต่อเนื่องรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีหลายปางตามคติความเชื่อทางโหราศาสตร์ที่เชื่อกันว่ามีเทวดาประจำวันต่าง ๆ ทั้ง 7 วัน ความเชื่อดังกล่าวนี้ได้มีอิทธิพลต่อชาวพุทธไทยจึงได้พัฒนามาเป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิดแสดงปางต่าง ๆ เล่ากันว่า ได้นำมาจากกรุงศรีอยุธยามาบรรจุในเจดีย์หรือพระอุโบสถในวัดที่สร้างขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น บนเพดานพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธาวาสซึ่งในอดีตเป็นวัดในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระราชวังหน้าในสมัยรัชกาลที่ 1 ต่อมามีการบูรณะจึงค้นพบพระพิมพ์จำนวนมาก และได้นำมากองไว้ใต้โคนต้นสมอพิเภกจึงเป็นที่มาของชื่อ พระโคนสมอ

ในสมัยอยุธยาเวลาออกศึกจะเอาพระโคนสมอคล้องคอให้ม้าศึกและช้างศึกเพื่อให้แคล้วคลาดจากคมหอกคมดาบของศัตรู กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ขณะที่กลับจากการศึกษาวิชาทหารเรือที่ประเทศอังกฤษทรงสนพระทัยในความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องและเครื่องราง จึงได้ทำการทดสอบโดยให้ทหารนำพระวังหน้ามายิงด้วยปืนไฟที่ทันสมัยในยุคนั้น ซึ่งปรากฏว่าปืนยังไม่ออกหลายนัด²² จึงเป็นที่โจษขานและเชื่อกันว่ามีพุทธคุณโดดเด่นในด้านคงกระพันมหาอุด และนิรันดร์อายุ

²² สมาคมนักสะสมพระกรุ พระเก่าและผู้ค้าวัตถุโบราณแห่งประเทศไทย, “โคนสมอ ดีเสมอ,” *facebook*, 29 พฤษภาคม 2563, <https://www.facebook.com/293654740803300/posts/1567150180120410>.

ภาพที่ 12 พระโคนสมอ

ที่มา: สมาคมนักสะสมพระกรุ พระเก่าและผู้ค้าวัตถุโบราณแห่งประเทศไทย,
“โคนสมอ ดีเสมอ,” *facebook*, 29 พฤษภาคม 2563,
<https://www.facebook.com/293654740803300/posts/1567150180120410>.

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะเด่นของพระเครื่องยอดนิยมจากกรุสมัยกรุงศรีอยุธยา

พระเครื่อง	สถานที่พบ	พุทธศิลป์	มวลสาร	แนวคิดการสร้าง	ความเชื่อที่โดดเด่น
พระปรุหน้่ง	กรุวัดพุทไธสวรรย์	ศิลปะอุททอง ปางมารวิชัย	หล่อด้วยชินเงิน	บรรจุกรุ ถวายเป็นพุทธบูชา	เหนียว พันแทงไม่เข้า คงกระพันชาตรี
พระผงสุพรรณ	กรุวัดพระศรีมหาธาตุ	ศิลปะอุททอง ปางมารวิชัย	เนื้อดินผสมน้ำว่าน 108	ถวายเป็นพุทธบูชา	คงกระพันชาตรี เมตตามหานิยม
พระนาคปรก	กรุวัดมหาธาตุ	ศิลปะลพบุรี ปางมารวิชัย	หล่อด้วยชิน	ถวายเป็นพุทธบูชา	เหนียว พันแทงไม่เข้า คงกระพันชาตรี
พระหุยาน	กรุวัดราชบูรณะ	ศิลปะลพบุรี ปางมารวิชัย	หล่อด้วยชินเคลือบ ปรอท	ถวายเป็นพุทธบูชา	เหนียว พันแทงไม่เข้า คงกระพันชาตรี
พระยอดขุนพล	กรุวัดราชบูรณะ	ศิลปะลพบุรี ปางมารวิชัย	หล่อด้วยชิน	ถวายเป็นพุทธบูชา	เหนียว พันแทงไม่เข้า คงกระพันชาตรี
พระนางพญา	กรุวัดนางพญา	ศิลปะสุโขทัย ปางมารวิชัย	เนื้อดินผสมว่าน	ใช้ในการศึกสงคราม ถวายเป็นพุทธบูชา	อำนาจบารมี เมตตามหานิยม
พระขุนแผน เค็ลือบ	กรุวัดใหญ่ชัยมงคล	ศิลปะอยุธยา ปางมารวิชัย	ดินเผาเคลือบน้ำยา	ใช้ในการศึกสงคราม ถวายเป็นพุทธบูชา	คงกระพันชาตรี เมตตามหานิยม
ยุคก่อน					
ยุคหลัง					

ตารางที่ ๑ แสดงลักษณะเด่นของพระเครื่องยอดนิยมจากกรุสุพรรณบุรีอยุธยา (ต่อ)

พระเครื่อง	สถานที่พบ	พุทธศิลป์	มวลสาร	แนวคิดการสร้าง	ความเชื่อที่โดดเด่น
พระยอดธง	กรุท่าอิฐภาคของไทย	ศิลปะอยุธยา องค์ลอย	ทอง นาค เงิน โลหะ (ตามอิสริยยศ)	ใช้ในการศึกสงคราม	คงกระพันชาตรี แคล้วคลาด
	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ศิลปะอยุธยา	เนื้อดินเผา	ใช้ในการศึกสงคราม สำหรับช้าง ม้า กระบือ	ป้องกันอันตรายให้กับ สัตว์พาหนะในการศึก แคล้วคลาด
	วัดบริเวณริมคลอง ตะเคียน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ศิลปะอยุธยา ได้แรงบันดาลใจจากล้านนา	เนื้อดินเผา ผสมผงใบลาน เขียนยันต์	ใช้ในการศึกสงคราม	คงกระพันชาตรี แคล้วคลาด ป้องกันคุณไสย
พระปิดตาพิชัย	วัดบริเวณริมคลอง ตะเคียน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ศิลปะอยุธยา ได้แรงบันดาลใจจากล้านนา	เนื้อดินเผา ผสมผงใบลาน เขียนยันต์	ใช้ในการศึกสงคราม	คงกระพันชาตรี แคล้วคลาด มหาอุด ป้องกันคุณไสย
พระโคนสมอ	กรุเทพา ปริมณฑล	อยุธยา พระประจำ วันในคุ้ม เรือนแก้ว	เนื้อดินเผา	ใช้ในการศึกสงคราม สำหรับช้าง ม้า กระบือ	คงกระพันชาตรี แคล้วคลาด

3. ผลการวิเคราะห์จุดเปลี่ยนแนวคิดและความเชื่อ ในการสร้างพระเครื่องสมัยกรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่มีชุมชนอยู่อาศัยมาอย่างยาวนานก่อนการสถาปนาเป็นราชธานีและพัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการค้าโลกมาแต่โบราณ จึงมีผู้คนเดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและเผยแพร่วัฒนธรรม ซึ่งชาวกรุงศรีอยุธยาก็มีวิจารณ์ญาณในการเลือกรับปรับใช้ความเชื่อต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้คนในบ้านเมืองหลอมรวมเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม กระทั่งพัฒนามาเป็นแบบฉบับของตนอย่างกลมกลืน จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาข้างต้น ผู้เขียนขอทำการวิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

3.1 กรุงศรีอยุธยาตอนต้น ตั้งแต่เริ่มการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เกิดการผสมผสานอารยธรรมใกล้เคียง สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง พระเครื่องที่พบจากกรุในยุคนี้ส่วนใหญ่เป็นศิลปะละโว้ และอุททอง พุทธลักษณะที่พบบนพระเครื่องส่วนใหญ่นิยมสร้างปางมารวิชัยหล่อด้วยชิน จากนั้นนำมาบรรจุกรุไว้ถวายเป็นพุทธบูชาและเพื่ออุทิศบุญ เริ่มมีแนวคิดการสร้างด้วยเจตนาให้เป็นพระเครื่องคุ้มครองให้แคล้วคลาดปลอดภัย เห็นได้จากจารึกลานทองที่ค้นพบในเจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุถึงวิธีการสร้างพระผงสุพรรณและการนำไปใช้ พระพิมพ์รูปแบบอื่น ๆ ที่สร้างในในยุคนี้เมื่อมีการแตกกรุมาแล้วถูกนำมาใช้เป็นพระเครื่องก็ได้รับความนิยมศรัทธาและความเชื่อที่โดดเด่นด้านคงกระพันชาตรี แคล้วคลาด ปลอดภัย แม้จะยังไม่ค่อยมีปรากฏหลักฐานที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ก็มีการเล่าสืบต่อกันมาในชุมชนและวงการพระเครื่องถึงความศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะตำนานความเข้มขลัง

3.2 กรุงศรีอยุธยาตอนกลาง หลังจากการเสียเอกราชครั้งที่ 1 เกิดการทำศึกสงครามต่อเนื่อง ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนของแนวคิดการสร้างพระพิมพ์มาใช้เป็นพระเครื่องเกิดขึ้นชัดเจน เริ่มมีการสร้างพระพุทธรูปลอยองค์และพระพิมพ์เพื่อใช้ในการออกศึกสงคราม ทั้งให้ขุนศึกนำติดตัวไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและนำไปประดับไว้บนยอดธง หรือนำไปประดิษฐานบนหัวเรือ ช้าง ม้า พระที่นั่งของพระมหากษัตริย์เพื่อความเป็นสิริมงคลและปลุกขวัญกำลังใจของกองทัพให้มีความฮึกเหิมกล้าแกร่งไม่กลัวอันตราย พระเครื่องที่พบในยุคนี้นั้นส่วนใหญ่เป็นศิลปะสุโขทัย และอยุธยา พุทธลักษณะที่พบบนพระเครื่องส่วนใหญ่แสดงปางมารวิชัย ฝีมือช่างในยุคนี้นั้นความประณีตสวยงามลดลงจากยุคต้น ด้วยความเร่งรีบจึงลดขั้นตอนกรรมวิธีในการสร้าง วัสดุที่ใช้ในการทำพระพิมพ์ส่วนใหญ่ทำจากดินเผาและใช้โลหะหล่อเป็นพระพุทธรูปลอยองค์ เพื่อใช้ประดับบนยอดธงของกองทัพเพื่อความเป็นสิริมงคล ปกป้องคุ้มครองให้แคล้วคลาด สามารถพิชิตชัยชนะหมู่มาร นำพาบ้านเมืองอยู่รอด ปลอดภัย

3.3 กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หลังจากบ้านเมืองเริ่มเข้าสู่ความสงบ ว่างเว้นจากภัยสงคราม มีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติมากขึ้น การพัฒนาการเมืองการปกครองภายในเป็นสิ่งสำคัญ ได้มีการสร้างพระที่มีคติเกี่ยวกับเทวราชาอย่างชัดเจนเพื่อให้กษัตริย์เป็นศูนย์รวมอำนาจเบ็ดเสร็จ พุทธศิลป์เป็นเอกลักษณ์ของอยุธยาได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธรูปศาสนาตอนปราบพญาชมพูดี จึงนิยมสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่แสดงปางประจำวัน เริ่มพัฒนาการใช้วัสดุมวลสารที่หลากหลายเพิ่มขึ้นมาจากยุคก่อนที่มีเพียงโลหะและดินเผา ยุคนี้เริ่มมีการนำใบลานมาเผาผสมลงไปกับดินและเนื้อว่าน พร้อมด้วยการเขียนเลขยันต์ด้านหลังพระแสดงถึงการสร้างพระพิมพ์เพื่อนำไปใช้เป็นพระเครื่องรางอย่างชัดเจน

จากข้อมูลหลักฐานที่ได้ศึกษารวบรวมมาในทัศนะของผู้เขียนจึงเห็นว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นยุคเริ่มต้นของการสร้างพระเครื่อง เพื่อนำไว้ใช้พกติดตัว

เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ และเชื่อในพุทธานุภาพในการปกป้องคุ้มครองภัย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่พบจารึกคาถาบนพระพิมพ์แต่พบมีการเขียนเลขยันต์แทน มีพัฒนาการทางด้านมวลสารมากขึ้น นิยมสร้างพระปางมารวิชัยเพราะเชื่อว่า จะชนะศัตรูหมู่มารและนำไปใช้ในกองทัพโดยถือว่าเป็นสิริมงคล เชื่อในพลังพุทธคุณ มีพิธีปลุกเสกบรรจุคาถาอาคมที่ผู้เขียนมองว่า เป็นต้นแบบการสร้างพระเครื่องที่สืบทอดกันมาถึงยุครัตนโกสินทร์ กระทั่งมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยจึงได้นิยมสร้างกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

4. บทสรุป

พระเครื่องสมัยกรุงศรีอยุธยารับแนวคิดความเชื่อที่หลากหลายจากอาณาจักรโดยรอบมาหลอมรวมและพัฒนาจนเป็นแบบฉบับของตนเองและส่งทอดแนวคิดนั้นมาสู่กรุงรัตนโกสินทร์หรือประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดความเชื่อในการสร้างพระเครื่องนั้นเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น มีความชัดเจนในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางหลังจากเสียเอกราชครั้งที่ 1 กรุงศรีอยุธยาเกิดศึกสงครามกับอาณาจักรโดยรอบมาโดยตลอดแต่ด้านศิลปวัฒนธรรมและพุทธศาสนานั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาตลอดยุคสมัยเช่นกัน แม้ยามศึกสงครามยังมีแนวคิดการสร้างพระเครื่องเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้เหล่าบรรดาทหารหาญและแม่ทัพนายกองได้ไว้ใช้ติดตัวในการออกรบ ฉะนั้นพระเครื่องที่สร้างในยุคนี้จึงมีความเชื่อโดดเด่นทางด้านแคล้วคลาด คงกระพันชาตรีเป็นหลักใหญ่ เมื่อถึงยุคปลายได้พัฒนามาถึงขั้นเขียนเลขยันต์ไว้บนหลังพระเครื่อง มีวิวัฒนาการทางด้านมวลสารมากขึ้น พบบันทึกและวรรณกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการใช้พระเครื่องในชีวิตประจำวันจนเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันเรื่อยมาสู่ยุคปัจจุบัน

กล่าวได้ว่า พระเครื่อง คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกด้านหนึ่งที่สะท้อนแนวคิดความเชื่อทางศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตที่ยังรากลึกมาถึงปัจจุบัน การศึกษาแนวคิดการสร้างพระเครื่องในสมัยอยุธยายังชี้ให้เห็นว่าศาสนาเชิงปฏิบัติในระดับชีวิตประจำวันนั้น มีความสำคัญไม่น้อยกว่าศาสนาในเชิงหลักคำสอนที่เน้นการวิเคราะห์ในเชิงตัวบทจากคัมภีร์ พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาไม่ได้เน้นสาระธรรมที่มุ่งความหลุดพ้นตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพราะบ้านเมืองประสบกับภัยสงครามโดยตลอด แต่บรรพบุรุษไทยในยุคนั้นสามารถธำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้จนกระทั่งถึงลูกหลานปัจจุบัน โดยการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ผ่านศาสนวัตถุและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (visual aids) ดังเช่น การสร้างพระเครื่องไว้พกพาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจสะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาเชื่อมั่นแรงกล้าในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ว่า มีพุทธานุภาพจะนำพาบ้านเมืองให้พ้นภัยอันตราย ชนาศัตรูหมู่มารทั้งปวง นำพาบ้านเมืองสู่ความสงบสุขร่มเย็น หากจะเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกัน ขณะที่กรุงศรีอยุธยากำลังทำศึกสงครามรอบด้านนั้นเป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาในอินเดียเริ่มเสื่อมถอยและถูกทำลายจนหายไป แต่กรุงศรีอยุธยาสามารถธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงไปด้วยวัดวาอาราม รวมถึงศาสนวัตถุจนได้รับสมญานามว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองพระ นั่นเป็นเพราะพระพุทธศาสนาได้เข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทยผ่านทางความเชื่อความศรัทธาอันแรงกล้าส่งทอดมาถึงคนในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

• ภาษาไทย

1. หนังสือ

กรมศิลปากร. พระพิมพ์: พระเครื่องเมืองไทย. นครปฐม: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2564.

จิตร บัวบุศย์. ประวัติย่อพระพิมพ์ในประเทศไทย. พระนคร: อัมพลพิทยา, 2514.

ชัยมงคล อุดมทรัพย์. อภินิหารพระเครื่องและเวทมนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์. กรุงเทพมหานคร: รุ่งวิทยา, 2512.

ยอช เซเดส์. ตำนานพระพิมพ์. พระนคร: รุ่งเรืองธรรม, 2513.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ปรัชญามหาญาณกรุงเทพมหานคร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2522.

ศรีศักร วัลลิโภดม. พระเครื่องในเมืองสยาม. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2537.

อาทร จันทวิมล. ประวัติของแผ่นดินไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2546.

2. บทความ

ธนุต์ม ธรรมพิทักษ์. “พระเครื่องในกองทัพไทยสมัยอยุธยา.” วารสารศิลปกรรมสาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ปีที่ 7, ฉบับที่ 1, (มกราคม - มิถุนายน 2555): 21-28.

พระครูคัมภีร์ธรรมานวัตร และจินดา งามสุทธิ. “วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาตั้งชื่อพระเครื่องเพื่อสร้างอุดมการณ์ทางความเชื่อในสังคมไทย.” วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ 19, ฉบับที่ 4 (ฉบับพิเศษ), (ตุลาคม - ธันวาคม 2562): 37-48.

รอบทิศ ไวยสุศรี. “การสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายสำหรับการปฏิบัติ
ธรรม: กรณีศึกษาการสร้างพระเครื่องของ อาจารย์มนัส สีวาภิรมย์รัตน์.”
วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 28, ฉบับที่ 1,
(มกราคม – เมษายน 2564): 1-56.

ศุภสิณี รัตตะคุ, ภัทิดา แรงทน และพุไทย วันหากิจ. “แนวคิดและความเชื่อใน
การสร้างพระเครื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน.” วารสารบรรพตการศึกษาศาสตร์และ
มนุษยสังคมศาสตร์, ปีที่ 3, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565):
21-35.

3. ข้อมูลจากเว็บไซต์

แทน ท่าพระจันทร์. “ชมรมพระเครื่อง : พระยอดขุนพล เนื้อชินเงิน กรุวัดราช
บูรณะ อยุธยา.” ข่าวสดออนไลน์, 11 มกราคม 2561. https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_702556.

_____. “พระนาคปรกกรุพะงั่ว : ชมรมพระเครื่อง.” ข่าวสดออนไลน์, 17
เมษายน 2562. https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_2422470.

นุ เพชรรัตน์. “ตำนาน “พระยอดธง” สมัยอยุธยา พุทธคุณ แคล้วคลาด พระพุทธรูป
ลอยองค์ เพื่อชัยชนะ.” คมชัดลึก, 27 กันยายน 2565. <https://www.komchadluek.net/amulet/521054>.

พระเครื่องตั้มศรีวิชัย. “พระยอดขุนพล กรุวัดราชบูรณะ จ.อยุธยา.” สืบค้นเมื่อ
25 กันยายน 2566. <https://www.tumsrivichai.com/บทความพระเครื่อง/พระยอดขุนพล-กรุวัดราชบูรณะ-อยุธยา.html>.

_____. “พระหูยาน กรุวัดราชบูรณะ จ.อยุธยา.” สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2566.
<https://www.tumsrivichai.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=534550078&Ntype=40>.

- พลายชุมพล(นามแฝง). “เนินเรียบผิงสุพรรณ.” *ไทยรัฐออนไลน์*, 27 มกราคม 2562. <https://www.thairath.co.th/news/society/1480155>.
- วัลลภ ธรรมบันดาล. “ตำนานพระนางพญา กรูวัดนางพญา จังหวัดพิษณุโลก ตอนที่ 2.” *GotoKnow*, 23 มีนาคม 2558. <https://www.gotoknow.org/posts/587815>.
- _____. “ตำนานพระนางพญา กรูวัดนางพญา จังหวัดพิษณุโลก ตอนที่ 3.” *GotoKnow*, 23 มีนาคม 2558. <https://www.gotoknow.org/posts/587816>.
- เว็บ-พระ. “พระหูไทรคล้องคอช้าง พิมพ์หลวงพ่อดำ สมัยอยุธยา.” สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2566. <https://www.web-pra.com/auction/show/3312284>.
- ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. “ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2566. https://ww2.ayut-thaya.go.th/content/history_1.
- สมเจตน์ ทิพย์โชค. “ตำนานพระนางพญา ‘หนึ่งในเบญจภาคี’.” *GotoKnow*, 22 มิถุนายน 2555. <https://www.gotoknow.org/posts/330329>.
- สมาคมนักสะสมพระกรุ พระเก่าและผู้ค้าวัตถุโบราณแห่งประเทศไทย. “โคนสมอ ดีเสมอ.” *facebook*, 29 พฤษภาคม 2563. <https://www.facebook.com/293654740803300/posts/1567150180120410>.
- สยามธุรกิจ. “พระกริ่งคลองตะเคียน (1).” *siamturakij*, 3 กรกฎาคม 2556. <https://www.siamturakij.com/news/16->
- สัญญา นาคบุตร. “พระปิดตาพิชัย หน้าเดียวหลังจารยันต์ เนื้อดินผสมผงใบลาน.” *zoonphra*, 21 กันยายน 2562. <http://www.zoonphra.com/shop/catalog.php?storeno=c002&idp=9591>.
- c_visit(นามแฝง). “พระนาคปรก ‘กรุพระจั่ว’ อยุธยา.” *oknation*, 24 กันยายน 2566. <https://www.oknation.net/post/detail/634e104a44734d-67fec7f780>.

Poster 24(นามแฝง). “ประวัติความเป็นมา “พระขุนแผนเค็ลือบ กรูวัดใหญ่
ชัยมงคล” ของดีเมืองอยุธยา !.” ส่องพระ, 14 กุมภาพันธ์ 2565. [https://
song-pra.com/พระเครื่องในแต่ละภาค/พระเครื่องในภาคกลาง/ประวัติ
ความเป็นมา-พระข/](https://song-pra.com/พระเครื่องในแต่ละภาค/พระเครื่องในภาคกลาง/ประวัติความเป็นมา-พระข/).

_____. “ประวัติความเป็นมาสุดขลัง ‘พระปฐมนั่ง เนื้อชินเงิน’ กรูวัดมหาธาตุ
จ.พระนครศรีอยุธยา !.” ส่องพระ, 31 มกราคม 2566. [https://song-
pra.com/ประวัติพระ/ประวัติความเป็นมาสุดขลัง-2/](https://song-pra.com/ประวัติพระ/ประวัติความเป็นมาสุดขลัง-2/).